UN CĂRTURAR CIPARIAN

Ion BRAD
(Bucureşti)

Îmi iau îngăduința să-i spun așa sărbătoritului nostru VASILE FRĂȚILĂ, la cei 65 de ani săi, socotind că am mai multe îndreptățiri s-o pot face.

Mai întâi, fiindcă satul Pănade, unde a venit pe lume, cu peste 200 de ani în urmă, Timotei Cipariu, ține acum de comuna Sâncel unde s-a născut şi Vasile Frățilă. Cum s-ar zice, ne-am trezit, peste timp, toți trei consăteni. Apoi, fiindcă în *Jurnalul* său fragmentar, scris pe la 1850, Timotei Cipariu nota: „Maică-mea, Salomia, fu născută în Sâncel, fata lui Frățilă Mihăilă şi a Truței Maria". Frățilă, o adevărată înfrățire de nume şi de destin! Cred că pot spune așa, fiindcă nici unul dintre numeroşii intelectuali născuți în aceste străvechi sate româneşti — atestate documentar încă din secolul XIII — nu s-a identificat atât de mult ca Vasile Frățilă cu pasiunea devoratoare a „părintelui filologiei române" — studiului cuvântului, al limbii şi literaturii populare.

Să nu uităm că, abia ieşit de pe băncile vestitelor şcoli ale Blajului şi ale Universității din Timişoara, Vasile Frățilă a fost în stare să-şi treacă doctoratul cu o teză intitulată *Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*. Şi o făcea cu brio, în urma unor cercetări minuțiose pe teren, a studierii tuturor izvoarelor scrise, relevând tot ceea ce putea să însemne autenticitate şi adevăr ştiințific.

Avea, deci, pe această cale exemplul lui Cipariu însuşi, cel care a iubit şi a studiat ca nimeni altul limba română. În 1861, când se năştea ASTRA, asociația transilvană pentru înaintarea literaturii şi culturii poporului român, ca o nouă şi

BDD-V1865 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:28 UTC)

puternică stavilă în fața opresiunii şi tendințelor de deznaționalizare a românilor, el rostea acest emoționant elogiu al limbii materne: „Însă din toate aceste ruine, Providența ne-a conservat, în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit, pe care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului care domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală, — un tezaur născut cu noi, de la țâțele maicii noastre, dulce ca şi sărutările măicuțelor când ne aplecau la sânul lor, tezaur mai scump decât viața, tezaur care, de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea au cu înşelăciunea, au cu numele să ni-l răpească din mâinile noastre — atunci mai bine, mai bine să ne înghită mormântul de vii, să ne adunăm la părinții noştri cu acea mângâiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne numi fiii lor: limba românească“.

Numai Eminescu, trecut şi el prin Sâncel spre „Mica Romă“, în primăvara lui 1866, avea să mai formuleze asemenea idei şi cuvinte inspirate!

Pe urma lor, cunoscutul folclorist Ioan Pop-Reteganul, învățător în Sâncel între 1884-1886, iar mai târziu, profesorul meu de istorie Teodor Seiceanu (1913-2004), născut şi viețuind mulți ani în Sâncel, au cules cântece şi texte semnificative din această autentică vatră românească. (Am avut cinstea să prefațez atât culegerea sa de folclor, *Târnavă cu apă rece*, cât şi monografia exemplară *Sâncel — 750 de ani*, publicate de harnica editură Astra din Blaj.)

Dar cum aş putea să nu-l admir şi pe continuatorul acestora şi al tuturor cărturarilor blăjeni, profesorul universitar Vasile Frățilă, care în prima sa carte, tipărită doar pentru uzul studenților săi, în 1982, îşi documenta unele aserțiuni cu exemple culese din gura regretatului meu frate Teodor, însurat cu Leontina din Sâncel, ca şi din primul meu roman, *Descoperirea familiei*, apărut în 1964! Şi tot el, cum era firesc, a identificat şi rădăcinile toponimului *Sâncel*, provenind din latinescul **sumcellus*, împrumutat, prin derivație, şi unui deal înalt, *Sumat*, din hotarul satului, care de-acolo s-a mutat în vale.

Filologul şi cercetătorul neliniştit şi scrupulos se opreşte, de asemenea, pe îndelete, la numele şi istoria satelor pe care le cunoştea încă din copilărie: Pănade, Iclod, Biia, Bucerdea Grânoasă (unde s-a născut Ioan Trif, vărul lui Cipariu şi tatăl lui Titu Maiorescu), Glogovețul, Cetatea de Baltă, Crăciunelul, Jidvei şi toate celelalte. Din acest Jidvei, celebru azi prin marca vinurilor sale şi Festivalul „Strugurele de aur“, sat cândva preponderent săsesc, cu puțini români, a cules Vasile Frățilă şi mi l-a trimis şi mie, transmis pe coperta a 2-a a *Graiului*

BDD-V1865 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:28 UTC)

de pe Târnave, acest elogiu ciparian al limbii materne: „Mama când m-o legănat/ Rumâneşte ń-o cântat,/ Rumâneşte ń-o doinit/ Pân-ce din somn m-am trezit./ Cât în lume oi umbla/ Limba maicii n-oi uita,/ Cât în lume oi trăi/ Limba maicii oi vorbi./ Haida lin, dorule, lin/ Că şi io-s pe loc străin./ Când oi h'i pe loc de-a ńeu/ Haida, dorule, mereu./ Când oi h'i la casa mea/ Hai, dorule, când îi vrea".

Timpul şi spaţiul nu-mi îngăduie să stărui mai mult asupra meritelor personalităţii şi cărţilor lui Vasile Frăţilă, prestigiosul cărturar ciparian, omul atât de sensibil, de-o rară şi nobilă modestie.

Acestor cuvinte şi sentimente statornice, nicicum ocazionale, mi se alătură şi fratele Alexandru, descendent cu condeiul din aceeaşi spiţă de cântăreţi cinstitori ai pământului natal, în graiul atât de colorat şi viu al satelor de pe Târnave.

La mulţi ani şi îmbrăţişări fraterne, Vasile Frăţilă din Sâncel!

BDD-V1865 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:28 UTC)